

## HENRIK SVENSSON

### *Den boströmska filosofin och dess inflytande på det intellektuella klimatet i Sverige*

---

En nyårsnatt han föddes högt i Norden,  
hans själ blef klar som hemlandsälfvens våg,  
han är vår tankeforsknings furste vorden,  
och i hans lära nyårsskifte låg (Boström 1897).

Detta är inledningsstrofen till Carl David af Wirséns sång till minne av C J Boströms hundraårsdag. Den finns tryckt i den festskrift som gavs ut till hundraårsdagen. I denna festskrift deltar en avsevärd mängd svenska intellektuella för att hedra minnet av den, vid den tiden, absolut mest inflytelserika svenske filosofen. När man betänker det enorma inflytande på 1800-talets och första hälften av 1900-talets, via Uppsalafilosofin, intellektuella liv som Boström hade, ter det sig något egendomligt, att ytterligare 100 år efter denna festskrift, dvs till tvåhundraårsdagen, finns det få som vet vem han var och knappt någon som kan tala om vad han tänkte.

Christopher Jacob Boström föddes i Piteå den 1 januari 1797 och dog den 22 mars 1866 i Uppsala. Han kom från tämligen enkla förhållanden. Efter att han upptagits som fosterson av sin morbror vid nio års ålder skickades han till lärdomsskola i Piteå och senare till gymnasium i Härnösand. Det var där hans intresse för filosofi väcktes och 1815 skrevs han in vid Uppsala universitet för att läsa filosofi för professorerna Biberg och Grubbe. Han disputerade 1827 och blev docent i praktisk filosofi 1828. En docentur som han innehade till 1833 då han blev informator åt arvprinsarna, dvs de senare kungarna Karl XV och Oscar II. Han återvände 1837 till Uppsala och 1842 blev han professor i praktisk filosofi i Uppsala. Han blev emeritus 1863 och tre år senare avled han 69 år gammal.

Boström själv lade ingen vikt vid biografiska data. I stället skriver

han: "Han [Boström] anser deras tankar, om de verkligen haft sådana, vara det, som egentligen utgör deras lefnad och det enda, som skäligen bör öfverlämnas åt efterverlden, i händelse ett sådant efterlemnande är möjligt" (*Skrifter* II, s 480. Boström skriver en översikt om sitt eget liv och filosofi och därför hänvisar han till sig själv i tredje person.) Jag skall därför följa hans råd och så att säga gå direkt på "väsentligheterna". Innan detta vill jag säga något om vilka filosofer som har utövat inflytande på honom.

Boströmianismens anhängare såg den som en specifik svensk filosofi, och att just Boströms filosofi blev så inflytelserik har Pontus Wikner (själv till en början boströmian) en rent psykologisk och fascinerande förklaring till. I ett populärt föredrag om Boströms filosofi skriver han efter att utvecklat sig omkring skillnaden mellan realism och idealism: "Dock torde vi böra säga, att den idealistiska varit den vida öfvervägande, och detta i öfverensstämmelse med det svenska nationallynnet, som är af en mera inåtvänd natur och gerna öfverlämnar sig åt ett mer eller mindre djupt och aningsrikt drömlif, hvars rörelser påminna om vindens sus i furuskogarne; på samma gång der är en klarhetssträfvän, hvilken gerna avstår från detaljerna, om det blott kan falla tillräckligt ljus öfver det hela; som gerna afstår från färgrikedomen, om den blott kan få klarheten, och som därför finner sig innerligt tilltalad af en molnfri vinterdag i all dess sublimes enformighet" (Wikner 1888, ss 12–13). Han fortsätter på nästa sida: "Sitt mest fulländande uttryck har denna idealism fått i den Boströmska filosofien. Enligt mitt förmenande är denna filosofi en trogen och helgjuten afbildning i tankens form af det svenska lynnet" (s 14).

Pontus Wikner går också in på vilka filosofer som har influerat Boström: "Säkert är, att mycket av det, som Boström tänkte, förut var tänkt af Platon, Leibniz, Kant och Hegel, man äfven de lånade tankarne blefvo hos Boström icke blott bredvid eller öfver hvarandra lagda stenar i en byggnad: de blefvo lemmar i en kropp, besjälad af en enda ande, och denne ande – den var det som var svensk" (s 15). Förutom de fyra som han nämner bör också tilläggas Plotinos och Berkeley. Jag kommer att återkomma till dessa och de andra fyra filosoferna senare i denna framställning. Nu till Boströms filosofi.

Boström själv kallade sin filosofi rationell idealism, och med detta menade han att det är den idealism som förnuftet nödvändigtvis måste komma fram till. Denna tanke grundar sig bl a i hans analys av

relationen mellan subjekt och objekt. Eftersom kunskap uppstår i en relation mellan kunskapssubjektet och kunskapsobjektet, kan subjektet och objektet inte vara allt för väsensskilda för att denna relation överhuvudtaget skall vara möjlig. Subjektet är, enligt Boström, redan känt som självmedvetande och från detta sluter han sig till att även objektet måste vara ett självmedvetande. Självmedvetandet inkluderar alltså såväl subjekt som objekt, men närmare än så vill han inte bestämma självmedvetandet. Han skriver: "Hvad sjelfmedvetandet i det hela är, måste hvar och en omedelbart inse, ty genom någon definition kan denna insigt icke vinnas" (*Skrifter I*, s 221).

På detta sätt kommer Boström fram till den av Berkeley lånade tesen: att vara är att förnimmas (*esse est percipi*). Boström skiljer sig från Berkeley på det sättet att han inte menar att själva objektet är beroende av subjektet för sin existens. För vore det så skulle kunskapsrelationen vara en relation till ingenting och följaktligen ingen relation alls. Boström vill i stället hävda att det förnumna objektet har en självständig existens helt oberoende av subjektet, men att bägge är inneslutna i ett självmedvetande. Inklusive det ovan redovisade argumentet ger Boström nio olika bevis för idealismens riktighet. Några av bevisen är direkta och andra indirekta, dvs de är argument mot realismen.

Den sanna verkligheten blir sålunda för Boström allt igenom andlig och innesluten i ett alltomfattande, oändligt och fullkomligt självmedvetande, vilket Boström kallar Gud. Den vetenskap som handlar om den sanna verkligheten är filosofien, men här gör han en skillnad mellan filosofien i och för sig själv, som inte är något annat "än Guds eget allvetande...", och människans filosofi, som visserligen är det samma men med de begränsningar människan har i förhållande till Gud.

Filosofien delar Boström in i en teoretisk och praktisk del. Den teoretiska delen betraktar de förnuftiga väsendena som blott "förnumna eller varande", medan den praktiska delen betraktar dem som "verkande eller handlande i och för människan", men framför allt handlar den praktiska filosofien om hur människan förverkligar det högsta goda hos sig själv som människa. En fråga som genast inställer sig är: vad är de förnuftiga väsendena? Detta hör till de centrala delarna hos Boström, men för att vi skall se detta måste vi först utveckla hans syn på filosofien.

Den teoretiska filosofien delas vidare in i tre delar. Först kommer den rationella teologin, vilken behandlar Guds attribut; för det andra består den teoretiska filosofien av den rationella antropologin, vilken handlar om människan dels i och för sig själv och dels i förhållande till andra människor. Den tredje delen är den rationella etnologin, som skall handla om folkstammen dels i och för sig själv och dels i förhållande till människan. Den rationella etnologin har Boström inte behandlat i någon av sina skrifter.

Även den praktiska filosofien delas in i tre delar. Där kommer först den rationella religionsläran, inom vilken han diskuterar Gud ur ett praktiskt perspektiv, dvs som människans religion; sedan kommer sedeläran (etiken och moralen), som den andra delen, vilken sätter människan i centrum som verkande mot målet att förverkliga sitt väsen. Till slut kommer inom den praktiska filosofin den rationella rättsläran, där samhället och staten behandlas.

Den rationella teologin avhandlar alltså Guds attribut eller egenskaper. Guds attribut är antingen materiella eller formella, beroende på om Gud betraktas som ett oändligt väsen eller som ett självmedvetande. De materiella egenskaperna delas sedan in i reala och formala, vilka i sin tur beror på om Gud betraktas som varande eller förnimmande. Med detta resonemang bestämmer Boström till slut Guds logiska attribut, dvs de attribut eller egenskaper som Gud har i och för sig själv, till yttre oändlighet, inre oändlighet, osinlighet, organiskhet, förnuftighet och personlighet.

Egenskapen hos Gud att vara oändlig innebär att han omfattar allt och "ursprungligen och i ordets egentliga bemärkelse finns ej något annat än Gud och hans eviga bestämningar, dvs hans perceptioner, ideer, hans tankar och begrepp, ..." (*Skrifter* II, s 487). När dessa idéer tänks av Gud är de i sig också fullkomliga, eftersom de härstammar ur Guds självmedvetande. Idéerna är dock självständiga. Han skriver: "Vidare läres ock om dem [dvs idéerna], att de, redan för att kunna förnimmas af Gud eller vara ideer hos honom, nödvändigt måste vara något i och för sig själva, hvilka, då ordet vara betyder enligt B detsamma som ordet förnimmas, innebär, att de ock måste förnimmas i och af sig sjelfva, dvs vara levande eller sjelfvmedvetande, förnimmande eller förnuftiga väsenden" (ibid). Det är dessa idéer som Boström också kallar personligheter och på så sätt ansluter sig till Geijer och personlighetsfilosofien, som är de förnuftiga väsendena, dvs

andliga väsen som inte är skapade av Gud, dock förutsätter de honom såsom sin yttersta grund.

De förnuftiga väsen utgör ett system, eller "Guds rike", som Boström kallade dem. De står i ett förhållande till varandra som han liknar vid de naturliga talen, dvs att ett högre tal inkluderar alla under sig själv, men det omvända gäller inte att ett lägre tal inkluderar ett högre. På detta sätt tänker han sig idéerna som en hierarki, med Gud högst upp, som inkluderar allt, och sedan rangordnars idéerna med avseende på deras grad av fullkomlighet. Dessa förnuftiga väsen förnimmer inte varandra som Gud förnimmer, nämligen "i alla afseenden actuelt (klart, sjelfmedvetet), utan mer eller mindre blott potentielt (dunkelt, medvetlöst), ..." (s 488). Han förklarar att trots att varje förnuftigt väsen har hela den andliga världen inom sig, kan de p g a sina begränsningar inte förnimma hela den organism som idévärlden utgör, utan förnimmer den ofullständigt, och på så sätt får varje förnuft en egen relativ (sinnlig) värld, eller, som Boström säger, sin egen fenomenvärld, vilken naturligtvis är mer eller mindre lik alla andras eftersom alla människor ju är mer eller mindre lika varandra. Fenomenvärlden, till skillnad från idévärlden, är den sinnliga upplevelsen av tid och rum, och om vi, människorna, kunde förvandla vår perceptionskraft till den gudomliga skulle vi kunna förnimma fullständigt och den osinnliga idévärlden skulle framträda för oss.

Den härledning av de förnuftiga väsendena ur Gud, som Boström gör, leder till svårlösta filosofiska problem. Ett problem gav upphov till häftiga diskussioner mellan två av Boströms lärjungar, nämligen mellan Hans Edfeldt och Axel Nyblaus. Eftersom alla idéer är bestämningar hos Gud borde hans oändlighet eller fullkomlighet återspeglas i dem, men å andra sidan ligger idéerna till grund för den ändliga fenomenella världen, vilken är helt beroende av idéernas, eller de förnuftiga väsenas, begränsning och ofullkomlighet. Denna motsägelse inom Boströms eget system blev ett centralt problem för boströmianismens huvudman efter Boström, nämligen Carl Yngve Sahlin; också han professor i praktisk filosofi i Uppsala.

Boströms tanke att människorna inkluderar allt som finns inom sig tar sig uttryck i en anekdot som berättas om honom. Enligt denna anekdot inkluderade han alltid följande fråga i sina tentamina: "Kan Kandidaten säga mig om kakelugnen är inom eller utom Kandidaten?" Svaret på denna fråga var naturligtvis "inom", men om den stackars

studenten inte visste detta och svarade ”utom” kuggades han.

Innan vi fortsätter med Bostöms övriga filosofi vill jag stanna upp och betrakta hans system ur ett allmänt filosofihistoriskt perspektiv. Lyfter man blicken från honom själv och jämför honom med andra filosofer är det slående hur väl några av filosofihistoriens allra största gestalter återspeglas hos Boström. Först har vi Platon vars idélära naturligtvis har inspirerat Boström, men kanske inte så mycket direkt som indirekt via Plotinos och nyplatonismen, med tanken om det ena, som är den högsta av alla idéer, och som inkluderar alla andra inom sig. Det är även, för övrigt, Plotinos som har inspirerat Boström till den lösning av det ondas problem som han förespråkar. Vidare är Leibniz inflytande mycket tydligt. Hans tanke om en oändlig serie av andliga monader återfinns hos Boström i tanken om de hierarkiskt ordnade personligheterna. Det är även hos Leibniz man finner tanken att det är ofullständiga perceptioner som skapar fenomenvärlden. Vi finner sedan Kant i tanken att fenomen världen är innesluten i oss och att vi inte kan nå kunskap om någonting annat än just den världen. Till sist är det hos transcendentalfilosofin som tanken att människan är ett självmedvetande som innesluter subjekt och objekt inom sig återfinns. Man måste tillstå att Boströms systematisering av dessa på ytan så skilda tankegångar visar prov på snille.

Den teoretiska filosofien innehåller också den rationella antropologien, som handlar om människan. Boström slår först och främst fast, i likhet med Leibniz, att den Cartesiska dualismen mellan kropp och själ bygger på ett misstag. Det enda som egentligen finns är själen eller anden och kroppen är bara en produkt av en ofullständig förnimmelse av anden. Trots detta, eftersom vi aldrig kommer ur vår fenomenvärld, blir människan, som hon måste bli för en mänsklig filosofi, en enhet av väsen och fenomen, dvs av förnuft och sinnlighet. Människan är förnuftig när hennes självmedvetande är riktat mot det osinnliga eller mot Gud, och hon är sinnlig när självmedvetandet är riktat mot fenomenen eller ”det blott och bart mänskliga”. Beroende på vad människan vänder sig emot utvecklas hon gradvis, dvs hon uppnår olika grader av självmedvetande. Hon kan på så sätt utvecklas från kännande och spontan, via medvetande och arbiträr, till självmedvetande och fri.

Vidare delar Boström in människans ändamål i teoretiska, praktiska och estetiska, ”af hvilka han [Boström] på svenska kallar den första

classen förnimmelselförmågan, den andra handlingsförmågan, den tredje förlustselförmågan” (s 493). Genom det teoretiska söks högre självmedvetande, genom det praktiska högre självständighet, och genom det estetiska endast det behag och nöje som kommer av de teoretiska och praktiska ändamålen. På ytan för denna indelning tankarna till en med Boström samtida och vida mer inflytelserik filosof, nämligen Sören Kierkegaard. Dennes indelning av människans möjliga sätt att leva på är också tredelad och där estetikern lever för nöjet och stunden, medan etikern lever självständigt, som en viljande och handlande individ, och där slutligen den religiöse, som tagit ett språng av tro, lever genuint i relation till Gud. Även om det ytligt sett finns en likhet mellan Boströms och Kierkegaards sätt att se på människans livssituation skulle en djupare jämförelse förmodligen inte hålla; då de skiljer sig vida åt på andra plan.

Systematiskt utarbetar Boström sin teoretiska filosofi, och när vi nu kommer till den praktiska filosofin blir det uppenbart hur han drar ut konsekvenserna av sina metafysiska spekulationer till det praktiska planet. Det var som praktisk filosof Boström blev mest omdiskuterad av sin samtid och hade störst inflytande. De två mest uppmärksammade delarna av hans praktiska filosofi var religionsfilosofin och rättsläran eller statsläran.

I den lilla skriften ”Boström och hans filosofi” skriver Boström följande om sin religionsfilosofi: ”Religionsphilosophien i B:s system öfverensstämmer väsentligen med de kristna religionsläran, men skiljer sig från den gällande theologien i vissa punkter,…” (Skrifter II, s 494). Jag kan inte se detta som annat än ett ironiskt utspel från hans sida, eftersom han skiljer sig på några av de mest centrala punkterna från den traditionella kristendomen.

Först och främst avfärdar Boström hela treenigheten i dess kristna form. Detta är naturligtvis en konsekvens av hans skarpa skillnad mellan Gud och det oändliga å ena sidan, och människorna och det ändliga å andra sidan. Alla människor betecknas av *sonen* och den helige anden blir för Boström religionen själv. Det finns endast en enda religion och alla andra är utvecklingar av denna enda. Det finns också endast en enda väg till religionen för människan och därför avfärdar han den Thomistiska distinktionen mellan en uppenbarad och en naturlig religionskunskap som ett missförstånd.

Det kanske mest intressanta inslaget i Boströms religionsfilosofi är

hans avfärdande av en *satisfactio vicaria* eller frälsning och försoning, och detta gör han genom att hänvisa till sin uppfattning om straffets betydelse. All ondska är en produkt av de ändliga väsenas ofullkomlighet; Gud som är fullkomlig kan inte göra något ont. Därför finns det heller inget helvete eller någon djävul mer än i människors fantasi. Ondska blir för Boström en brist och reaktionen på en brist måste vara att försöka fylla det tomrum som en avsaknad innebär. Ont skall med gott fördrivas är något som gäller såväl för Guds förhållande till syndare som för en människas förhållande till en annan människa, enligt Boström.

Han gör dock ett undantag för staten, och detta med hjälp av en distinktion mellan straff i juridiskt och moraliskt avseende, dvs antingen ett blott negativt straff, som ser till att avlägsna det onda, eller ett positivt straff, som verkar för att förebygga det onda med "hans sedligt religiösa omvändelse och bättring,..." (1864, s 23). Det negativa straffet kan endast staten dela ut, eftersom det för Gud och människans förnuft är omöjligt att använda något fysiskt ont som straffmedel. Gud och det mänskliga förnuftet kan endast straffa positivt. Med denna synen på straffet var Boström följaktligen förespråkare för statens rätt till dödsstraff. Han skriver därom: "Men att det dermed endast befordrar hans sanna bästa, ja att det till och med icke gör annat, när det genom dödsstraffet rättvisligen skiljer honom vid lifvet, d ä när det blott befriar honom ifrån en sinnlighet, öfver hvilken förnuftet hos honom har visat sig sakna all magt,..." (s 21). Nog kan man tycka att det vore mest konsekvent av Boström att motsätta sig dödsstraffet eller det blott juridiska straffandet, med tanke på hans syn på det onda som en avsaknad av gott och att reaktionen på en brist bör vara att fylla den. Det blir dock klarare varför Boström vidhåller denna syn när vi kommer till hans statslära.

Det är i den på sin tid mycket uppmärksammade lilla boken *Anmärkingar om helvetesläran, våra theologer och prester allvarligen att förhålla* som tankarna om det eviga straffet utvecklas. Boken bidrog förmodligen till att göra upp med de värsta formerna av djävuls- och helveteslära som fanns på den tiden. Hur inflytelserik den blev vittnar Strindberg om i *Tjänstekvinnans son*. Han skriver: "Med Boströms angrepp på Helvetesläran 1864 voro portarna öppna för rationalism eller fritänkeri, som det kallades. Boströms egentligen obetydliga skrift verkade dock kolossalt genom Uppsalaprofessorns

och förre prinsinformatorns stora namn, som den modige mannen riskerade och som ingen efter honom riskerat, sedan det icke längre är någon ära att vara fritänkare eller arbeta för tankens fri- och rättighet". Boken har ju på senare år fått en minst lika lysande efterföljare i Ingemar Hedenius bok på samma tema.

I Sverige står Boström som symbol för den kritik av kristendomen som i mitten av 1800-talet bröt fram på alla håll i Europa. För precis som Kierkegaard blev denna kritiks förkämpe i Danmark blev Boström det i Sverige. I sin skrift *Minnesteckning över C J Boström* skriver Hans Larsson följande om dessa filosofer: "Ingendera av dessa två [Boström och Kierkegaard] ville åt kristendomen, endast åt det superstitiösa i den, vidskepelser, som Boström helt enkelt kallar det. Men vilken olikhet emellan dem! Den ene visar vägen genom ruelle och förkrosselse, den andre pekar mot klarhet efter klarhet, den ene spetsar ironiens pilar, härdade i hans själsförtärande glöd, den andre slänger sina vreda ord med en fart och lust som får en att tänka på Tor och jättarna. Men vad som framför allt faller i ögonen vid en jämförelse är den roll som rättskravet spelar i Boströms religiösa reformation. Aldrig skulle någon på hans vägar kunna föras till sådana konflikter som Ibsens Brand kommer in i. Hans Gud är icke den Jehovah, vars åsyn dödar och vars bud förkrossa, utan den som lovar och lyfter och ger riktning åt människans djupaste behov" (ss 21–2).

Även i Boströms statslära återspeglar sig den teoretiska filosofien och idéläran. Staten är precis som människorna ett förnuftigt väsen eller en personlighet och i statens idé ingår människornas idéer som bestämningar. Den hierarkiska strukturen på idévärlden återspeglas också i statens struktur. Guds idé motsvaras i staten av monarken, som är statens förvaltare. Han förklarar vidare fyrståndsriksdagen som det enda förnuftsgiltiga representationssättet för folket. Överhuvud taget blir det statsskick Boström modellerar fram, eller härleder med förnuftet enligt honom själv, misstänkt likt det rådande i dåtidens Sverige. Boström skriver följande om sin egen statsteori: "Vi vill blott tillägga, att B lägger särdeles vikt derpå, att hans statsteori är i ordets sanna bemärkelse den mest liberala bland alla, som hitintills blifvit uppställda. Den fordrar nemligen den fullständigaste sjelfständighet ej blott för staten sjelf, utan äfven för alla fysiska och moraliska personer inom honom ända ifrån den högsta och ned till den lägsta. Men den tillåter icke, att någon ingriper uti en annans verksamhets-

sphaer eller befattar sig med ett annat ändamål än sitt eget, emedan detta måste förhindra allas sjelfständighet i stället för att befordra den” (*Skrifter* II, s 508). Boström är här något vidlyftig i sin syn på sin egen statslära. Det är överhuvud taget svårt att förstå hur han menar att hans system inte tillåter någon att ingripa i någon annans verksamhetsfär. Hans kommentar kan svårligen gälla annat än åt ett håll i hierarkin, dvs ingen får lägga sig i någons verksamhetsfär om denne är på samma nivå eller på en högre nivå inom hierarkin, och monarken måste följaktligen få ingripa på alla nivåer.

Om Boström slog folk med häpnad för sin radikalism i religionsfrågor, så slog han dem med häpnad ifråga om sin konservatism inom statsläran. Han motsatte sig häftigt de förändringar inom den Svenska konstitutionen som var på gång under hans levnad. I en fråga verkar han dock vara nydanare och det är tanken att monarken, eller statens representant, lika gärna skulle kunna vara en kvinna. Han skriver följande: ”Också erfordras till denna befrielses fullständighet, att regeringsrätten skall vara ärftlig, och detta såväl på den quinnliga som på den mannliga linien” (s 503). Naturligtvis måste detta beläggas mer grundligt, men det kan stämma med tanke på den påverkan Platon hade på Boström.

Även om Boströms inflytande vad gällde religionsfilosofin, bl a i kampen mot helvetesläran, och i rättsläran var omfattande, så var det som lärare och föreläsare han gjorde sin stora insats. Han lyckades, trots en svag stämma, fånga sina åhörare. Wirsén vittnar om detta i sin dikt.

Han mycket tänkt och sagt, han föga skrivit,  
åt ungdomslärarns kall han gaf sitt jag.  
På papper verket har en torso blifvit:  
en världsbild rymde hvarje föredrag  
(se Boström 1897).

Det var genom sina många lärjungar som hans filosofi spreds till en mycket stor del av Sveriges akademiker. En tid efter hans död besattes tre av fyra professorsstolar i filosofi av boströmianer. Den siste boströmianen var Efraim Liljeqvist som dog 1941.

Det var dock en boströmian som levererade den första ordentliga kritiken av systemet, och det var Pontus Wikner. Han argumenterar emot den boströmska subjektivismen i sitt verk *Om egenskapen* och i

det postumt utgivna verk *Tidsexistensens apologi – ett stycke relations-teori*. Det är tesen att vara är att förnimmas som Wikner riktar in sig på, och han gör detta genom det till synes enkla påståendet att samma sak i en sats inte kan vara både relation och relationsled. Han förklarar att förnimmas är en relation mellan subjektet och objektet, dvs i det att objektet förnimms av subjektet, men vad Boström, eller all subjektivism, gör när han identifierar vara med att förnimmas är att han låter förnimmas både vara just en relation och ett relationsled. Vad Wikner drar för slutsats av detta är att man måste göra en skillnad mellan det som förnimmes och själva förnimmelseakten, och följaktligen måste det uppfattade antas ha en självständig existens.

Den på senare tid så inflytelserika uppsalafilosofien var i mångt och mycket en reaktion på Boströms filosofi, och den framstår som något av en antites till boströmianismen. Detta speglas bl a i uppsalafilosofins behov att göra upp med det gamla. Anders Wedbergs avhandling från 1937 *Den logiska strukturen hos Boströms filosofi – en studie i klassisk metafysik* symboliserar detta. Avhandlingen är förmodligen den mest grundläggande studien av Boströms tänkande som gjorts. Med den Phalénska begreppsanalysens knivskarpa skärpa går Wedberg lös på både Boströms teoretiska och praktiska filosofi.

Inte ens Boström själv kunde tänka sig vilket inflytande på det andliga klimatet i Sverige han skulle komma att få. Han trodde nämligen att hans filosofi skulle komma att dö ut med honom själv och hans närmaste lärjungar. Det skulle dock ta betydligt längre tid innan hans tankar slutade att påverka filosofien i Sverige.

(Stommen till denna artikel är ett föredrag hållet på pensionärsuniversitetet i Uppsala. Jag vill därför tacka Torgny Nafsund och Christer Hedlin för deras inbjudan att hålla ett föredrag om Boström. Jag vill sedan också tacka Thorild Dahlquist för hans kommentarer till ett första utkast av denna artikel.)

## Litteratur

C J BOSTRÖM, *Skrifter I-II*, red H Edfeldt, Uppsala 1883.

C J BOSTRÖM, *Anmärkingar om helvetesläran våra theologer och prester allvarligen att förehålla*, 1:a och 2:a uppl, Uppsala 1864.

C J BOSTRÖM, *Åt minnet av C J Boström 1797-1897*, festskrift till firande af hundraårsdagen efter hans födelse, Stockholm 1897.

HANS LARSSON, *Minnesteckning över C J Boström*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1931.

EFRAIM LILJEQUIST, "C J Boström", *Svenskt biografiskt lexikon* 5, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1925.

SVANTE NORDIN, *Den Boströmska skolan och den svenska idealismens fall*, Lund: Doxa, 1981.

AXEL NYBLAEUS, *Den filosofiska forskningen i Sverige IV*, Lund 1895-97.

ERIK RYDING, *Den svenska filosofins historia*, Stockholm: Natur och Kultur, 1959.

TORGNY T SEGERSTEDT, "C J Boström", *Svenska män och kvinnor* 1, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1942.

TORGNY T SEGERSTEDT, "Den boströmska filosofien och det svenska samhället", *Lychnos* 1977-78, Stockholm: Almquist & Wiksell Int, 1979.

ANDERS WEDBERG, *Den logiska strukturen hos Boströms filosofi - en studie i klassisk metafysik*, Uppsala 1937.

PONTUS WIKNER, *Om den svenske tänkaren Boström - populärt föredrag*, Göteborg 1888.